

Rondblik

Moderne visie in een handboek over gemeentestichting

H. Drost

Gereformeerde gemeentestichting 1, luisteren naar de Bijbel

Het is jammer om te moeten zeggen dat het boek waaruit ik in het vorige artikel onder andere een aantal leerpunten naar voren haalde, zo weinig op de Bijbel gebaseerd is.¹ Er wordt in de eerste hoofdstukken een moderne visie op de kerk in de Bijbel ingedragen. En dat maakt het hele verhaal over gemeentestichting uitermate zwak. Als een visie niet goed vanuit de Bijbel te verdedigen is, wordt het ideologie, en dat zie ik in dit boek gebeuren. Op grond van Handelingen 6 krijg je de verdediging dat kerken naast elkaar kunnen bestaan, terwijl nota bene in dat bijbelgedeelte duidelijk wordt dat alles in het werk gesteld wordt om de gemeente in eenheid op te bouwen. Deze uitleg (inleg) is meer ingegeven door een eigentijdse visie op de kerk dan door respect voor de Bijbel.

Die bijbelse basis is ook zwak als het gaat om de visie van Tim Keller, die grote invloed heeft op allerlei projecten van gemeentestichting, juist ook op gereformeerde. Ik heb veel respect voor hem. Maar zijn visie dat kerkplanting effectief is in het bereiken van nieuwe groepen mensen, is een pragmatische en niet een principiële benadering. Met beroep op deze visie gaat men overal nieuwe kerken stichten die dan een verfrissend effect moeten hebben op bestaande kerken in de omgeving. Dit is een pragmatische Amerikaanse manier van redeneren, waar de bijbelse notie van de eenheid van de kerk mee begraven wordt.

De visie van Timothy J. Keller wordt als volgt weergegeven op p. 17:

1. *Kerkplanting is een bijbelse opdracht.* Hij baseert dit op de ‘zendingsopdracht in Matteüs 28:18-20, waar wordt gesproken over “dopen” en “tot discipelen maken”’. Dopen houdt in dat men wordt ingelijfd in een gemeenschap, aldus Keller, en dit betekent dat de zendingsopdracht kerkplanting impliciet veronderstelt. Verder zien we dat Paulus zich voortdurend bezighield met het stichten van gemeenten.

2. *Kerkplanting is enorm effectief in het bereiken van nieuwe groepen mensen.* Volgens Keller, die zich baseert op ervaringen in de Verenigde Staten, is het stichten van nieuwe gemeenten het meest effectieve instrument als het gaat om het bereiken van mensen die nu nog niet bij een kerk betrokken zijn. Mensen die vandaag christen worden, kunnen meestal gemakkelijker aarden in een nieuwe kerk dan in een oudere. Ook nieuwkomers in een land, regio of stad, worden het beste bereikt door nieuwe kerken en niet door de al langer bestaande.

3. *Kerkplanting heeft een positief effect op bestaande kerken in de omgeving.* Het stichten van nieuwe gemeenten zorgt voor experimenteerplaatsen, de opkomst van nieuwe leiders en een toevloed van nieuwe christenen. Daarvan zullen uiteindelijk ook de bestaande kerken profiteren, aldus Keller.

Het hele idee dat er nieuwe kerken nodig zijn om de oude kerken te revitaliseren, vind ik niet in de Bijbel. Wanneer een kerk vastzit in tradities of wanneer er een gemeente is die geen enkele missionaire uitstraling heeft – vraag niet van mij dat ik dat verdedig – dan is volgens deze nieuwe visie de oplossing dat er gemeentestichting moet zijn. Wat een nonsens. Zo spreekt de Bijbel helemaal niet over de kerk. Als het niet goed gaat in Laodicea, roept

Christus niet op, een tweede – wat actievere en meer missionaire – gemeente te stichten, maar roept Hij op tot bekering – terug naar de eerste liefde en warmte (zie Op. 3:14-22). Dit punt is belangrijk: wat is nu het bijbelse gehalte van de hele beweging?

Gereformeerde gemeentestichting 2, afhankelijk in geloof

We hadden eens een gesprek over gemeentestichting, over het starten van een nieuw project. Een Oekraïens gereformeerd predikant benadrukte dat het van belang is om informatie aan de gemeenten te geven, hun te vragen om samen te bidden om Gods wil en leiding. Dit is een geestelijke insteek (we vragen om Gods leiding en weten ons daarvan afhankelijk) en een kerkelijke insteek (het gaat om de steun van de gemeenten).

En dit zijn nu de zaken die ik precies mis in dit boek. Het is bij alle goede dingen wel erg technisch allemaal. In die zin is het ook niet gereformeerd dat er weinig warmte uit spreekt. Het is techniek. Als je dit soort boeken leest, krijg je wel behoefte aan meer doorleefde literatuur op dit punt, met name in die zin dat Gods werk en zijn genade weer meer aan bod komen. Bij alle technische inspanningen van mensen in dit boek krijg je soms de indruk dat de Heilige Geest niet veel meer hoeft te doen. De meeste auteurs zullen dat niet willen, maar dat is wel de ‘smaak’ die blijft hangen.

Een trend in dit boek is ook dat er de suggestie van uitgaat dat je door alles goed te organiseren, mensen tot geloof en kerk brengt. Het is het idee van de maakbaarheid in onze moderne cultuur. Een uiting van dat idee van maakbaarheid kwam ik tegen in het artikel over de ‘Oase’ in Soest.² Het is wat extreem, maar wel typerend. Iemand schreef dat hij het zo vreemd vond dat ‘zijn’ kerk kromp in plaats van groeide, ‘*want we zijn waanzinnig uitdagend, creatief ... transformerend, spiritueel etc.*’ Hier krijg je toch wel even een kijkje in activistisch denken. Van onze modern-flitsende evangelisatie wordt verwacht dat die mensen zal trekken en tot geloof brengen. En als het niet goed gaat, moet jij het anders doen. Je moet ook steeds moderner worden en het steeds moderner brengen, zodat mensen gaan geloven.

Hier moeten wij – die van onszelf ook modern activistisch zijn – de gereformeerde leer over afhankelijkheid in de genade weer leren. Het is een hele kunst om dat niet alleen te weten en te belijden, maar in je manier van werken door te voeren.

‘Evangelisatie is een les in vertrouwen en geduld. Je kunt plannen maken en dromen hebben, maar de werkelijkheid is niet maakbaar. Daarom is er geduld nodig, niet alleen bij de werkers in het veld, maar net zo goed bij de achterban. Een nieuwe gemeente stamp je niet even als een gebouw uit de grond, terwijl er wel behoefte is aan meetbare resultaten en successen. Maar ook resultaten zijn niet maakbaar’ (uit hoofdstuk 13 over Lichtenvoorde³).

In dit verband moet me een opmerking van het hart over de toon. Het komt wat arrogant over. Kerkplanting en kerkplanters zijn de mensen die echt de goede dingen doen. De kerken staan wat suf aan de kant. Het echte werk gebeurt in de moderne netwerken en niet in de oude kerkverbanden. Die toon maakte voor mij het lezen van dit boek er niet aangenamer op.

Gereformeerde gemeentestichting 3, samen kerk zijn in deze tijd

Je ziet allerlei invloeden samenkomen in de beweging van gemeentestichting. Vanuit baptistische hoek is Stuart Murray invloedrijk.⁴ Vanuit gereformeerde (presbyteriaanse) hoek heeft Tim Keller grote invloed. Ook binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) is en

wordt op allerlei manieren van het werk van Keller gebruikgemaakt. Zo is aan onze universiteit door dr. Peter van de Kamp via een dissertatie het werk van de Redeemer Presbyterian Church in New York tegen het licht gehouden. Maar inzake de kerk is de visie van Keller meer Amerikaans-pragmatisch dan bijbels. Dat geldt ook voor de visie dat kerkplanting een positief effect heeft op bestaande kerken in de omgeving.

In die lijn gaat dit boek *Als een kerk opnieuw begint* verder. De titel zegt het al. Men gaat uit van het planten van allerlei kerken naast de bestaande. Dat leidt tot een leer van de kerk die ik 'de gespleten kerkleer' zou willen noemen. De visie heeft dus als gevolg dat niet het samenbrengen van mensen in de eenheid van Christus vooropstaat, maar het samenbrengen van mensen in een missionair-effectieve jonge kerk. In plaats van de eenheid op te bouwen laat men de traditionele kerken voor wat ze zijn en begint een meer eigentijdse gemeente.

Een volgende stap is dat er voor die nieuwe kerkplantingen geroepen wordt om ruimte binnen een kerkverband.⁵ Dat komt ontelbare keren terug. En dat is natuurlijk tegelijk nogal modieus. Voor echt goed missionair werk is ruimte nodig die de gewone kerken niet hebben. Zij worden aan hun onmissionaire lot overgelaten en moeten de jonge zusjes alle ruimte geven die ze zelf niet hebben. Maar het is onjuist dit verschil te maken: ook een traditionele kerk heeft de opdracht om het evangelie uit te dragen en bijbels eigentijds (niet modieus) te zijn.

Dat is ook het risico van een beslissing van de synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Dat deze kerken een besluit namen om de kerkorde aan te passen, is zeer te prijzen in onze broeders. Want een kerkorde mag nooit het werk frustreren, maar moet het werk stimuleren en ordenen.⁶ Zo is er in de kerkorde van de Christelijke Gereformeerde Kerken ruimte gemaakt voor een zendingsgemeente die meer ruimte krijgt dan een plaatselijke gemeente.

In de bepalingen bij de kerkorde van de Christelijke Gereformeerde Kerken staat een mooie omschrijving van wat 'zendingsgemeente' is:

Een middel om het evangelie te verkondigen is het stichten van zendingsgemeenten. Een zendingsgemeente is een gemeenschap van gelovigen die ontstaat uit missionaire arbeid, die zich ontwikkelt tot een zelfstandig functionerende gemeente en die zichzelf ook weer toewijdt aan missionaire arbeid.

Op zich is het heel pragmatisch en dient het de missionaire praktijk. Mijn bezwaar blijft dat op die manier er een apart soort (zendings)gemeenten gecreëerd wordt, die extra ruimte krijgen. De suggestie blijft ervan uitgaan dat contextuele (hedendaagse) zending iets is voor bijzondere gemeentes en niet voor de gewone kerk.

En dan komt de stap – en dat vind ik het gevaarlijke in dit boek – dat er met beroep op ruimte voor deze 'zendingsgemeenten' allerlei zaken genoemd worden die meer met de tijdgeest dan met de Bijbel te maken hebben. Dat krijgt een dwingende sturing: je moet modern zijn om aantrekkelijk te zijn. Op die manier moet er ruimte komen voor de vrouwelijke ambtsdrager, een dubbele dooppraktijk enzovoort.⁷ Het gevaarlijke in de redenering is dat niet de Bijbel hier een beslissende stem meer heeft, maar wat nodig is om je aan te passen aan de moderne cultuur. Een goed motief wordt verkeerd gebruikt.

Belangrijk is dat we in plaats van deze 'gespleten kerkleer' gewoon weer teruggaan naar wat de Bijbel zegt over de kerk. Het is de beweging van tekst (Bijbel) naar context (de cultuur). In dit boek zie je een omgekeerde beweging. Ik zie te veel de doorwerking van de huidige anti-

institutionele cultuur. Het wordt allemaal vluchtig.⁸ Daarom is het in onze tijd weer belangrijk om in de leer over de kerk niet alleen te praten over ‘dynamiek en flexibiliteit’, maar ook over ‘trouw en toewijding’.

Wat doen we ermee?

Het hele gebeuren van gemeentestichting heeft sterke kanten. De hele beweging van de gemeentestichting houdt terecht de kerken voor dat je het evangelie moet uitdragen, mensen moet zien te bereiken die zonder Christus echt verloren gaan in al hun rijkdom. Alleen moeten er niet kerken gesticht worden waar al traditionele kerken zijn, maar waar het evangelie niet (zuiver) klinkt. Wij gaan als gereformeerden er niet van uit dat heel Nederland al is verdeeld via een geografisch principe waardoor ‘elke centimeter grond valt onder de verantwoordelijkheid van een parochie en kerkenraad’.⁹ Er zijn plekken waar geen gereformeerde kerk is. Afhankelijk van wat er aan andere gemeenten in dat gebied aanwezig is, kan het nodig zijn over te gaan in die gebieden tot stichten van gereformeerde kerken met een duidelijke identiteit. De Unie van Baptisten heeft een tweesporenbeleid ontwikkeld op het gebied van kerkplanting: ondersteuning van bestaande gemeenten en stichting van nieuwe gemeenten. Meer dan ooit wil men daarbij een missionaire focus handhaven.¹⁰ Dat lijkt mij een gezonde lijn. In de gereformeerde visie gaat het altijd om revitalisering van bestaande kerken vanuit het evangelie alsook om de uitbreiding van het evangelie via zending en evangelisatie en – als God zegen geeft – gemeentestichting.

Het gaat om een missionaire visie. En daarbij moeten gereformeerde kerken het durven om eigentijds en tegendraads te zijn. In een tijd van vage spiritualiteit juist de gezonde leer van de genade. In een tijd van veranderende bindingspatronen juist inzet op toewijding en bewust lidmaatschap. In een tijd van vrijblijvendheid juist de missionaire prediking met de oproep tot bekering.¹¹

Een hype?

De jeugdkerken bleken een ‘hype’ te zijn omdat er geen bijbelse visie was op de kerk en omdat men last had van de moderne mentaliteit. Als je dit boek goed op je laat inwerken, lijken die valkuilen zeker aanwezig.

Toch is het niet te hopen dat het een ‘hype’ is. Want de gezonde ‘drive’ van deze beweging is dat het gaat om het uitdragen van het evangelie van behoud en redding naar een wereld verloren in schuld.

Noten:

¹ Gerrit Noort, Stefan Paas, Henk de Roest en Sake Stoppels, *Als een kerk opnieuw begint. Handboek voor missionaire gemeenschapsvorming*, Boekencentrum, Zoetermeer, 2008 (ISBN 978 90 239 2291 9, 392 pag., prijs € 24,90).

² Hoofdstuk 16 gaat over de Oase in Soest: een postevangelicale *emerging church*.

³ Hoofdstuk 13 gaat over Lichtenvoorde: gemeente in oprichting.

⁴ Zie o.a. Rene Erwich, *Veelkleurig verlangen. Wegen van missionair gemeente-zijn*, Zoetermeer 2008, p. 88v.

⁵ Daarom wordt gepleit voor een ruimer kerkverband, zoals in het congregationalistische systeem, ‘want het daar bestaande accent op de vrijheid van de lokale gemeente betekent in de praktijk dat er ook meer mogelijkheden zijn om de voor het missionaire werk benodigde ruimte te vinden’ (p. 367).

⁶ Dat staat mooi weergegeven in hoofdstuk 23, Kerkordelijke overwegingen bij gemeentevorming.

⁷ Voorbeelden staan op p. 263 en 356, zoals: ‘een nieuw gestichte gemeente moet bijvoorbeeld de mogelijkheid hebben om in afwijking van de zendende gemeente niet op zondag maar op een doordeweekse dag bijeen te komen wanneer dat beter past bij de leden.’

- ⁸ Hoofdstuk 21 gaat over ‘De marge als vindplaats van creativiteit: “emerging churches”, “fresh expressions”’. In dit hoofdstuk komen de moderne trends naar voren die steeds ook de richting van dit boek bepalen.
- ⁹ Zie o.a. p. 18 en ook 351 over voor- en nadelen van het parochiale systeem.
- ¹⁰ Tim Keller heeft wel de (te) pragmatische visie dat nieuwe gemeenten effectievere gemeenten zijn, maar hij wil tegelijk revitalisatie van oudere gemeenten; zie Rene Erwich, *Veelkleurig verlangen*, p. 90.
- ¹¹ Vergelijk wat er op p. 241 gezegd over de Rafaëlgemeente in Amersfoort.